

tidskrifter & dagspress

Red: Sten Söderberg

Silikosen utrotas?

Skall silikosen, den fruktade tusenårsgamla stendamlungan, slutgiltigt besegras under vår generation? Mycket tyder på det. I en landsomfattande undersökning kartlägger nu Arbetsmedicinska institutet samtliga återstående arbetsplatser med förmodad silikosrisk. Det rör sig om över 1 000-talet arbetsställen. De första fyra branscherna redovisades nyligen på Wenner-Gren Center. Slutsatserna grundade sig på över 20 000 mätningar sedan den 1 september 1968, sammanfattar professor Gideon Gerhardtsson i *Arbetsgivaren*:

Professor Axel Ahlmark, Arbetsmedicinska institutet, är den svenske läkare som utröttligt kämpat för att man i första hand skulle mäta dammet i luften. Han ledde 1964—66 en dammundersökning av ett antal arbetsplatser, främst sådana med föreskriven medicinsk kontroll. Den gav viktiga upplysningar om sambandet mellan dammnivå och silikosrisk.

I remissbehandlingen av utredningen efterlyste bl a LO ett samlat grepp på hela silikosfrågan och SAF förordade en undersökning av de arbetsställen som inte undersökts och med särskild inriktning på förebyggande åtgärder och en samordning med företagshälsovården. Förra årets arbetslöshetssituation gjorde att Arbetsmarknadsverket kunde anslå pengar till ett beredskapsarbete roran-

de silikosbekämpning. Veterligen är det första gången arbetsmedicinsk forskning förts framåt på detta sätt.

Arbetsmedicinska institutet fick i uppgift att under två år vidareutbilda ett tjugotal arbetslösa ingenjörer i arbetshygien och miljövård men inom ramen för ett stort silikosprojekt som utarbetats inom tekniska avdelningen. Institutet har valt att redovisa varje bransch så snart den är genomgången och detta var den första presentationen.

Nya anvisningar är under förberedelse för flera branscher sade överingenjör Hilding Starland, Arbetsarkivverket. I nära samarbete med Arbetsmedicinska institutet och sakkunniga industripresentanter pågår ett omfattande arbete med tekniska anvisningar; gjuterianvisningar är nära förestående. Professor Axel Ahlmark bedömde risksituationen på de besökta arbetsplatserna från medicinska utgångspunkter och han underströk att hög dammhalt ej behöver vara detsamma som stor silikosrisk. Partiklarnas storlek och sammansättning är av avgörande betydelse.

Samtliga rapporter kan fås från Arbetsmedicinska institutet.

En viktig utredning

I *Arbetet* meddelade Olle Engström 27/7 om en viktig utredning med syfte att närmare belysa hur organisationen på ett sjukhus bör vara för att möjliggöra femdagarsvecka. Den har föreslagits av sjukvårdsplaneringen för Skåne. Utredningens resultat kan väntas bli av intresse för hela landet och samlivsorganet mellan staten, landstingen och kommunerna har därför beslutat bidra med halva kostnaden eller 125 000 kronor.

Avsikten är att man inte bara ska belysa den organisationen som behövs för att möjliggöra femdagarsvecka utan också värdera de kostnadsminskningar som kan erhållas.

Resultatet av utredningen ska vara sådant att det kan tillämpas

generellt för hela Skåne och leda fram till ett omedelbart beslut i sjukvårdsstyrelser och sjukhusdirektioner. Enligt arbetsplanen blir den första åtgärden en kartläggning av vårdpersonalens arbetsbelastning under lördagar och söndagar med nuvarande konventionella organisation.

Även en kartläggning av patienterna med avseende på möjlig respektive icke möjlig permission, faktiskt utnyttjande av permissionen, vissa vårdtyper, sociekonomiska uppgifter samt graden av vårdprogrammering ska ske.

Försöksverksamheten ska kunna bedrivas på varje sjukhus eftersom resultaten ska vara generella. Det är emellertid önskvärt att försökssjukhuset är så stort att resultaten inte onödigtvis påverkas av slumpvisa faktorer och att verksamheten vid sjukhuset är väl dokumenterad. Lämpliga sjukhus för studier kan vara tex Trelleborg eller Ängelholm.

Utredningen ska bedrivas med största skyndsamhet. Man räknar med en undersökningstid på cirka fyra månader. Sjukvårdsplaneringen vill starta omkring den 15 augusti i år. Det betyder att undersökningen skulle kunna färdigställas före årsskiftet.

Patientinventeringen antyder att det finns stora möjligheter till kostnadsänkningar inom den slutna kroppssjukvården genom införande av differentierad vård.

En sådan reform innebär emellertid djupa ingrepp i klinikorganisationen och förutsätter därför — vid ett generellt genomförande — ett omsorgsfullt genomarbetat beslutsunderlag, konstaterar artikelförfattaren.

Glädjande svängning

I tidskriften *Alkoholfrågan* (nr 3/69) meddelas att antalet fyllerifall starkt minskades under 1968.

Uppgifter för hela landet om antalet omhändertaganden för fylleri föreligger fr o m 1963, men då siffrorna för detta år kraftigt påverkades av den bekanta arbetskonflikten vid spritcentralen, synes det lämpligt att använda 1964 som basår för jämförelserna. Det framgår att den uppåtgående tendensen under åren 1965—1967 förbytts i en kraftig minskning under 1968, vars totalsiffra,

111 772, to m ligger något under 1964 års. Beräknas antalet omhändertaganden per 1 000 invånare över 15 år, erhålles en nedgång från 18,7 fall 1964 till 18,0 fall under 1968. 1967 års jämförelsetal var 20,4. Minskningen från 1967 till 1968 gäller samtliga 12 månader.

Med hänsyn till en aktuell larm-signal från skolöverstyrelsens chef har det speciellt intresse att ungdomsfylleriet har gått ned mycket starkt i jämförelse med 1965—67. Om man räknar med alla åldrar (upp till 20 år) och båda könen var siffrorna för dessa tre år per 1 000 inv 18,9, 18,6, 19,2 men 1968 "bara" 17,4. Men det var förstås inte om den ungdom som tas av polisen som generaldirektören talade.

Se upp med vattnet

Under rubriken "Dricksvatten och hjärt-kärl-sjukdomar" skriver Gunnar Blix i *Näringsforskning* (nr 2/69):

Av de miljöfaktorer som kan påverka upkomst och utveckling av hjärt-kärlsjukdomar har kosten skänkts den utan jämförelse största uppmärksamheten. Det tycks emellertid finnas ett samband mellan dessa sjukdomar och inte endast maten utan även drycken, närmare bestämt dricksvattnet.

Den första rapporten om ett samband mellan vattenbeskaffenhet och kärlsjukdomar kom från Japan, där Kobayashi (1957) iakttog hög dödlighet i hjärnblödning i trakter där flodvattnets reaktion tenderade åt det sura hållet (sulfat-bikarbonat-kvoten >0.3).

Några år senare observerade Schroeder, att dödligheten per 100 000 innevånare var mycket olika stor i de olika amerikanska staterna. Eftersom hjärt-kärlsjukdomarna utgör en så viktig dödsorsak, inriktades den närmare analysen på dem.

Dödligheten i de kardiovaskulära sjukdomarna befanns därvid ha en mycket ojämn geografisk fördelning, nära sammanfallande

med den för den totala dödligheten. Eftersom skillnaderna ej kunde hänföras till olikheter i kost- eller andra levnadsvanor och ej heller till rasolikheter, antog Schroeder att de härrörde från olikheter med avseende på någon allmän, geografiskt betingad miljöfaktor, varvid det låg nära till hands att tänka på dricksvattnet.

Vid det fortsatta arbetet utnyttjade Schroeder tillgänglig dödlighetsstatistik för ett stort antal amerikanska städer, vars vattenledningsvatten hade kemiskt analyserats. Han fann en väl säkerställd negativ korrelation mellan dödlighet i hjärt-kärlsjukdomar (omfattande sjukdomar i kranskärl, hjärnans kärl och andra kärlområden) och dricksvattnets hårdhetsgrad, medan dödligheten i andra sjukdomar tillsammans ej visade något sådant samband. Uttryckt på annat sätt: dödligheten i kardiovaskulära sjukdomar var genomsnittligt och signifikant högre i städer med mjukt vatten än i de med hårt.

Blix summerar försiktigt:

Det är uppenbart att det vid tillräckligt stora statistiska material och vid andra för en statistisk analys av frågan gynnsamma betingelser inom geografiskt vitt skilda områden framträder en signifikant negativ korrelation mellan dricksvattnets kalkhalt och dödligheten i hjärt-kärlsjukdomar. Ett nära statistiskt samband mellan två variabler betyder som bekant ej i och för sig att det föreligger ett kausalförhållande mellan dem. Det föreligger i detta fall ej några särskilda förhållanden som kan stöda antagandet att kalken i dricksvattnet utgör en direkt orsaksfaktor. Och det är svårt att tro att det relativt ringa tillskottet av kalk med vattnen skulle kunna spela en kausal roll i länder där i varje fall den vida överhängande delen av befolkningen får en tillfredsställande kalkförsörjning med kosten. — Någon plausibel förklaring till det funna sambandet har hittills ej framkommit. Vid fortsatt prövning av frågan om kalcium *per se* kan ha något samband med hjärt-kärlsjukdomar borde det — som nyligen framhållits i Nutrition Reviews — vara av intresse att också företa koststudier, eftersom födan i mycket högre grad än dricksvattnet svarar för det totala kalkintaget.

Barnmisshandel

Den kommitté som efter Kungl Maj:ts uppdrag tillsattes 1965 av dåvarande medicinalstyrelsen för att utreda barnmisshandeln har avlämnat sitt betänkande. Det utmynnar i ett förslag, refererat av *Socialt Forum* (nr 5/69):

Ovilkorlig anmälningsskyldighet bör enligt utredningen föreskrivas så snart grundad misstanke föreligger om barnmisshandel. Inrättande av en särskild nämnd inom socialstyrelsen för behandling av barnmisshandel rekommenderas. I denna bör ingå juridisk, rättspsykiatrisk och pediatrik expertis samt en expert representerande social barnavård. Nämnden skall ha till uppgift att följa alla fall av barnmisshandel, som anmälts till barnavårdsnämnd, samt vara rådgivande organ för barnavårdsnämnd, länsstyrelse och regeringsrätt i fråga om omhändertagande av misshandlade eller misstänkt misshandlade barn.

Samtidigt som anmälan görs till barnavårdsnämnden skall den särskilda nämnden i socialstyrelsen underrättas och informeras om åtgärder samt vid behov medverka vid utredningen. Innan slutligt beslut fattats skall nämnden ha beretts tillfälle att yttra sig.

Socialstyrelsen är i sitt yttrande tveksam om en särskild nämnd är rätta formen för lösandet av dessa uppgifter. I stället förordas att en särskild arbetsgrupp bildas inom socialstyrelsen med i huvudsak samma sammansättning och uppgifter som den föreslagna nämnden.

Blinda bergsbestigare

ILO-Information meddelar:

I hur hög grad ett väl utfört rehabiliteringsarbete kan ge fysiskt handikappade nytt livsmod demonstrerades bl a i februari i år då sju blindas afrikaner tillsammans med fyra seende kamrater besteg Afrikas högsta berg, Kilimanjaro på 6 010 meter. Det tog gruppen tio timmar att i hård bläst och temperaturer under fryspunkten klättra de sista 1 000 meterna till bergets topp. Tre av de blindas bergsbestigare är från

Uganda där en ILO-expert från Storbritannien bistår regeringen med ett program för rehabilitering av fysiskt handikappade. Planer på att knyta norska frivilliga till projektet diskuteras.

ILO, Internationella arbetsorganisationen, har ju i år firat sitt 50-årsjubileum i Genève (i närvaro av bl a påven). Nu omfattar denna viktiga organisation i de

mänskliga rättigheternas tjänst 140 medlemsstater (vid starten 45).

Den internationella arbetsrätten har stärkts med ytterligare åtta nya ratifikationer (primo mars). Det sammanlagda antalet ratifikationer av ILO:s 128 konventioner nådde därmed upp till 3 442. Varje konvention är ett juridiskt instrument som reglerar någon si-

da av arbetsadministration, social välfärd och mänskliga rättigheter. Den är tänkt som ett mönster för den enskilda statens lagstiftning. Medlemsländerna behöver inte ratificera konventionerna även om de har röstat för att de skall antas men de är skyldiga att med jämna mellanrum rapportera om hur de tillämpar bestämmelserna i de konventioner de har ratificerat.

socialmedicinsk tidskrift

Prenumerationspris: (inklusive moms.)

Helår kr 35, halvår kr 18.

Studerande helår kr 18.

Lösnummer kr 4. (exkl. moms.) Dubbel-nr kr 7:—

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år (1 per månad utom juli och augusti).

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur **smt** utan angivande av källan förbjudes.

Annonsavdelning:

Red. Nils Byttner, Strandliden 60, 162 04 Vällingby.
Tfn 08-38 52 99, 38 77 58.

Annonspriser:

Omslagets andra sida kr 550, omslagets fjärde sida kr 650,

helsida kr 500, halvsida kr 300, kvartsida kr 175
mm-pris kr 1:50 per enkel spalt, 70 mm.

Spalthöjd 210 mm, spaltbredd 70 mm,
sidans bredd (2 spalter) 150 mm.

AB Egnellska Boktryckeriet, Stockholm 1969